

Специфіка міжнародних гуманітарних операцій

І.В. ПАТЛАШИНСЬКА

Східноєвропейський університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

Авторське резюме

Стаття присвячена аналізу правового характеру гуманітарних операцій.

Розглядаються різні підходи до визначення термінології різних видів гуманітарних інтервенцій, досліджено критерії прийнятності та законності.

Автор зазначає, що проблема ролі і місця гуманітарних операцій у сучасній системі міжнародних відносин заслуговує на увагу і вивчення насамперед тому, що подібні дії переживають у наш час бурхливе зростання. Вважаємо, що гуманітарні операції це насамперед складова миротворчих процесів, для інтерпретації яких застосовують велику кількість термінів: (1) миротворчість, (2) миротворча діяльність, (3) діяльність (місія) з підтримки миру, (4) миротворчі операції, (5) миротворчі місії, (6) миробудівництво, (7) превентивні дії (акції) зі збереження миру, (8) операції зі встановлення миру, (9) операції з підтримки миру, (10) операції з примусу до миру, (11) операції з постконфліктної побудови миру, (12) гуманітарні акції, (13) гуманітарні інтервенції, (14) поліцейські операції на території інших держав тощо.

Аналіз нормативних документів США, Великобританії, ЄС та ООН щодо визначення «гуманітарна операція» дає підстави констатувати відсутність прямої вказівки на цю дефініцію, натомість широко використовується термін «гуманітарна допомога». Втім, тут є ще одна специфічна особливість підходу до цього поняття. Так, у Великобританії Держсекретар вирішує питання про надання такої допомоги: без оплати чи з оплатою. На відміну від вказаних країн країнах СНД, в т.ч. і Україні, в поняття «гуманітарна допомога» закладена обов'язкова умова надання такої допомоги – безоплатність.

Отож автор наголошує, що, незважаючи на різницю в підходах, розумінні ролі та місця гуманітарних операцій в світовій політиці, їх вплив на утвердження прав і свобод людини, як важливих моральних орієнтирів, є надзвичайно великим.

Ключові слова: права та свободи людини; війна; збройний конфлікт; миротворча діяльність; ООН; міжнародні відносини

Specifics of international humanitarian operation

I.V. PATLASHYNKA

Lesya Ukrainka Eastern European national university, Lutsk, Ukraine

Abstract

This article analyzes the legal nature of humanitarian operations. Are studied various approaches to defining terms of different types of humanitarian interventions, their eligibility and legitimacy.

The author notes that the issue of the role and place of humanitarian operations in modern international relations deserves attention and study because such actions are experiencing in our time growths rapidly. We believe that humanitarian operations is the first component of the peace process, which is used to interpret the large number of terms: (1) peacemaking, (2) peacekeeping activities, (3) activities (mission) of peacekeeping, (4) peacekeeping operations, (5) peacekeeping mission, (6) peacebuilding, (7) preventive actions (shares) in preserving peace, (8) operation on peace, (9) peacekeeping operations, (10) the operation to enforce peace, (11) the operation of the post-conflict peace-building, (12) humanitarian actions, (13) humanitarian intervention, (14) police operations in other countries, etc.

It is worth to say that in different countries the concept of «humanitarian aid» is interpreted differently. Thus, in the US – is «assistance in meeting humanitarian needs, including the need for food, drugs, medicines, equipment, education and clothing. The UK has the law «On international cooperation» (International Development Act), in which humanitarian aid is defined as «the provision to any person or authority assistance for the purpose of mitigate the consequences of natural or man-made disaster or other emergency situation for the population of one or more countries outside the United Kingdom». Moreover, in the law «aid» means any form or by any nature, including financial, technical and assistance, which consists in delivering materials.

Analysis of regulations the US, UK, EU and UN definition of «humanitarian operation» gives reason to conclude no direct reference to this definition. Instead widely used term «humanitarian aid». However, there is another specific feature of the approach to the concept. Thus, the UK Secretary of State decides on such assistance, without charge or payment. Unlike these countries in the CIS, including Ukraine, the concept of «humanitarian aid» implicit prerequisite of such assistance – free of charge.

Therefore, the author stresses that despite the difference in approach, understanding the role and place of humanitarian operations in world politics, and their impact on the promotion of human rights and freedoms as essential moral guidance is extremely large.

Keywords: rights and freedoms of the person, war, armed conflict, peacekeeping, UN, international relations

© I.V. Патлашинська, 2016

Специфика международных гуманитарных операций

И.В. ПАТЛАШИНСКАЯ

, Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
Луцк, Украина

Авторское резюме

Статья посвящена анализу правового характера гуманитарных операций. Рассматриваются различные подходы к определению терминологии различных видов гуманитарных интервенций, исследованы критерии приемлемости и законности.

Автор отмечает, что проблема роли и места гуманитарных операций в современной системе международных отношений заслуживает внимания и изучения прежде всего потому, что подобные действия переживают в наше время бурный рост. Считаем, что гуманитарные операции это, прежде всего, составляющая миротворческих процессов, для интерпретации которых применяется большое количество терминов: (1) миротворчество, (2) миротворческая деятельность, (3) деятельность (миссия) по поддержанию мира, (4) миротворческие операции, (5) миротворческие миссии, (6) миростроительство (7), превентивные действия (акции) по сохранению мира, (8) операции по установлению мира, (9) операции по поддержанию мира, (10) операции по принуждению к миру, (11) операции по постконфликтному миростроительству, (12) гуманитарные акции, (13) гуманитарные интервенции, (14) полицейские операции на территории других государств и тому подобное.

Анализ нормативных документов США, Великобритании, ЕС и ООН по определению «гуманитарная операция» дает основания констатировать отсутствие прямого указания на эту дефиницию, зато широко используется термин «гуманитарная помощь». Впрочем, здесь есть еще одна специфическая особенность подхода к этому понятию. Так, в Великобритании Госсекретарь решает вопрос о предоставлении такой помощи без оплаты или с оплатой.

В отличие от указанных стран в странах СНГ, в т.ч. и в Украине, в понятие «гуманитарная помощь» заложено обязательное условие предоставления такой помощи - бесплатность. Так, автор отмечает, что несмотря на разницу в подходах, понимании роли и места гуманитарных операций в мировой политике, их влияние на утверждение прав и свобод человека, как важных нравственных ориентиров, является чрезвычайно большим.

Ключевые слова: права и свободы человека; война; вооруженный конфликт; миротворческая деятельность; ООН; международные отношения

Постановка проблеми. Гуманітарні операції, як важлива складова міжнародних відносин, – одна з центральних у порядку денному ООН та інших міжнародних організацій. У ст. 1 Статуту ООН міжнародна співпраця у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру і в посиленні поваги до прав людини визначена як одна з ключових цілей діяльності. Особливу увагу в основних документах, зокрема в Женевських конвенціях 1949 р. і протоколах до них, приділено вирішенню гуманітарних завдань у ході військових дій. Згодом ці положення були розвинені і доповнені.

Аналіз досліджень і публікацій. Права, інтереси і саме існування людини охоплюють широке коло питань, що стосуються гуманітарних проблем. Термін «гуманітарний» походить від латинського «*humanitas*» і французького «*humanitaire*», що перекладається як людська природа, освіченість і означає «звернений до людської особистості» [17, с. 410], до прав і інтересів людини. Гуманітарна допомога – безкорислива допомога нужденним [2, с. 134]. Дослідження гуманітарних операцій ведуть фахівці різних галузей науки, які по-різному розуміють предмет, визначення пріоритетних напрямів і використання методологічних прийомів. Це зумовило, крім іншого, їх винятково багатогранний і різноплановий характер.

Виклад основного матеріалу. Так, за останні 20 років відбулася помітна еволюція від «пасивної» до «активної» миротворчості, розширилися функції військового і цивільного персоналу операцій. Війська застосовують силу не лише для самооборони, але і для захисту цивільного населення в осередках конфліктів, створення безпечних умов для надання гуманітарної допомоги, в період, коли сторони конфлікту ведуть військові дії, а також для «здійснення тиску на конфліктуючі сторони з метою досягнення національного примирення більш швидкими темпами, ніж ті, з якими вони готові були погодитися» [63]. Це актуально і важливо для періоду зростання в країнах кількості етнічних і релігійних конфліктів внутрішнього характеру, що переходили іноді у воєнні конфлікти, силові протистояння та запеклі громадянські війни. Зазвичай, у ході конфліктів масово порушувалися основні права людини, які торкалися сотень тисяч людей.

У щорічній доповіді Генеральній Асамблеї Б. Бутрос Галі висловив важливе спостереження про ставлення міжнародної спільноти до постійних порушень державами фундаментальних прав людини. «Нині, – заявив він, – як ніколи усвідомлюється, що принцип невтручання у внутрішню компетенцію держав не слід розглядати як захисний бар'єр, за яким систематично безкарно порушуються права лю-

дини. Факт, що в різного роду ситуаціях ООН не була здатна запобігти жорстокості, не може розцінюватися як аргумент правового чи морального характеру проти необхідних дій щодо зміни ситуації, особливо при загрозі миру. Аргументи щодо невтручання, територіальної цілісності і політичної незалежності держав безумовні. Втім, їх можна послабити, якщо зважати, що суверенітет, навіть у наші дні, дає право на масове винищення чи початок систематичних кампаній за знищення чи масове вигнання цивільного населення під виглядом придушення заколоту, чи збройного повстання» [5].

М. Лебедева зазначає, що «сучасні конфлікти стали одним із провідних факторів нестабільності у світі. Будучи погано керованими, вони мають тенденцію до зростання, підключення все більшого числа учасників, що створює загрозу не лише тим, хто безпосередньо залучений у конфлікт, але і всім іншим» [9, с. 14]. Тож світова спільнота шукає механізми ефективної їм протидії. Однією з можливостей їх нівелювання, як доводить практика розвитку подій у конфліктних регіонах, стали гуманітарні операції.

Проблема ролі і місця гуманітарних операцій у сучасній системі міжнародних відносин заслуговує на увагу і вивчення насамперед тому, що подібні дії переживають у наш час бурхливе зростання. Вважаємо, що гуманітарні операції це насамперед складова миротворчих процесів, для інтерпретації яких застосовують велику кількість термінів: (1) миротворчість, (2) миротворча діяльність, (3) діяльність (місія) з підтримки миру, (4) миротворчі операції, (5) миротворчі місії, (6) миробудівництво, (7) превентивні дії (акції) зі збереження миру, (8) операції зі встановлення миру, (9) операції з підтримки миру, (10) операції з примусу до миру, (11) операції з постконфліктної побудови миру, (12) гуманітарні акції, (13) гуманітарні інтервенції, (14) поліцейські операції на території інших держав тощо [13, с. 19].

Певна річ, що ці поняття пов'язані між собою, оскільки описують близькі політичні процеси сучасного світу, адже «миротворчість» визначає всі форми діяльності по врегулюванню конфлікту, але попри це, кожне поняття має свою специфіку, тож заслуговує на розгляд як самостійна категорія. Так, операції з підтримання миру ООН, що за логікою відносяться до гуманітарних операцій, необхідно розділяти на ті, що здійснюються без використання збройних сил, і ті, при проведенні яких вони використовуються. Операції з підтримання миру, здійснювані без використання збройних сил, проводяться на підставі ст. 11 (п. 2), ст. 24 (п. 1), ст. 29 Статуту ООН і можуть проводитися на стадії, коли РБ не встановила загрозу міжнародному миру і безпеці, а лише з'ясує

перспективи/ескалацію даної загрози. До цих операцій відноситься напрям військових спостерігачів [45, с. 149].

Водночас вкажемо, що попри такий великий перелік представлених термінів, він не охоплює всі існуючі аспекти, тому що різні джерела часто містять інші визначення гуманітарних процесів, об'єднаних спільним терміном «миротворчість». Так, у наукових статтях, крім перерахованих, зустрічаються ще наступні: (1) операції зі встановлення (сприяння) миру, (2) операції з відбудови миру, (3) пошуково-рятувальні операції, (4) гуманітарні операції, (5) електоральні операції тощо. Стосовно гуманітарних операцій зазначено, що вони спрямовані на (1) надання допомоги та (2) захист жертв конфлікту чи (3) стихійного лиха, (4) полегшення тягот населення, особливо в умовах, коли місцева влада не бажає чи неспроможна налагодити нормальну життєдіяльність населення [4, с. 104-105].

Питання правомірності і масштабів гуманітарних операцій у цьому зв'язку є предметом дискусій про схожість і відмінність, з одного боку, суверенної рівності держав, територіальної цілісності, політичної незалежності і заборони використання сили, що розглядаються як фундаментальні принципи існуючого світового порядку міжнародної правової системи, а, з іншого боку, між зобов'язаннями та вимогами, що накладаються міжнародним правом з метою захисту основних прав людини в надзвичайних ситуаціях і постійних порушеннях цих прав. Очевидно, що тут йдеться про питання миру і безпеки в міжнародному масштабі.

Водночас у наукових джерелах відсутня чітка інтерпретація терміну «гуманітарна операція». Поряд з ним все частіше, як ідентичні, вживають категорії «гуманітарне втручання», «гуманітарна допомога», «гуманітарна інтервенція», «гуманітарна війна» тощо, які, на нашу думку, є близькі за змістовим наповненням і входять у більш широке поняття «гуманітарна операція». У межах західних досліджень оформилися два основних напрями аналізу «гуманітарної операції» [49, с. 8]. Вчені першого напрямку займаються проблемою законності і правомірності «гуманітарних операцій», на базі наявної практики їх проведення. При цьому одні автори концентрують свою увагу виключно на питаннях морального характеру, намагаючись довести існування обов'язку втручання в надзвичайні ситуації [58, с. 64; 587, с. 59]. Інші ж займаються розглядом політичних і стратегічних аспектів даних операцій, з точки зору їх суперечності нормам чинного міжнародного права [57, с. 2-3; 30, с. 1234-1235]. Треті, відмічаючи взаємопов'язаний характер моральних і політичних аспектів «гуманітарних операцій», розглядають їх у комплексі [39, с. 30-31].

Через те, що аналіз концепції «гуманітарної операції» здійснюється як правило в різних площинах, досить складно знайти точки зіткнення різних підходів дослідників і чітко розподілити їх на прихильників і супротивників «гуманітарного втручання» (допомоги) і «гуманітарних інтервенцій» [19]. С. Дьюк пише, що в цілому можна говорити про існування трьох основних позицій щодо питання легітимності «гуманітарних операцій»: (1) їх противників, які стверджують, що будь-яка акція «гуманітарної операції» чи «гуманітарного втручання» є порушенням територіальної цілісності і політичної незалежності держави; (2) прихильників втручання з гуманітарних причин, які вважають даний вид миротворчості допустимим тому, що концепція прав людини має першорядне значення, навіть щодо принципів суверенітету і невтручання (3) і, нарешті, прихильників «гуманітарних операцій», які приймають даний вид операцій за умови, що вони проводяться колективно і відображають єдину волю всього міжнародного співтовариства» [31, с. 33].

Вважається, що термін «гуманітарна операція» з'явився в кінці ХХ ст. Його парадоксальність полягає в тому, що війна незмінно несе за собою загибель людей, а тому втручання важко асоціюється з поняттям «гуманітарне». Такий підхід до трактування «гуманітарної операції» не відрізняється ідейною чіткістю і часто піддається критиці за розмитість визначення і амбіційний характер. Ряд науковців вважає, що «гуманітарні операції» виникли до ХХ ст. і були відомі світовій історії і раніше [22, с. 68]. Вважаємо, що вказані явища, якщо і зустрічалися у світовому політичному процесі, то раніше розглядалися крізь іншу призму. Чітке ж розуміння появи цього феномена сприяє повнішому його дослідженню і виявленню, які обставини впливають на нього.

Ряд фахівців, зокрема заступник міністра закордонних справ Росії С. Орджонікідзе [15], вважають, що вперше у більш-менш цілісному вигляді концепція гуманітарної операції (інтервенції) була озвучена прем'єр-міністром Великобританії Тоні Блером у квітні 2006 р. у Чикаго напередодні ювілейного Вашингтонського саміту НАТО. В основу концепції покладено тезу про те, що гуманітарна катастрофа ніколи не може вважатися суто внутрішньою справою тієї чи іншої держави і що міжнародна спільнота не лише має право, але навіть зобов'язана рішуче втручатися у такі гострі гуманітарні кризи (практично найчастіше у внутрішні справи суверенних держав) для їх оперативного виправлення. Тут спостерігається зв'язок гуманітарної операції (інтервенції) і ще однієї концепції, яку активно просуває низка країн Заходу, – «обмеженого суверенітету», що теж передбачає силове втручання у внутрішні справи держав під гуманітарними

приводами, які відкидає більшість держав.

Інші дослідники приписують авторство цього терміну професору міжнародного права Паризького університету Маріо Беттаті та французькому політику Б. Кушнеру, одному із засновників широковідомої нині організації «Лікарі без кордонів» [26, с. 27]. За їх версією, це порівняно нове явище в міжнародних відносинах, яке з'явилося в кінці 1980-х рр. [52, с. 69]. Гуманітарні операції стали можливими в умовах розмивання меж у житті соціумів: між внутрішнім і зовнішнім, посилення виробничих, торговельних, фінансових та інформаційних зв'язків між державами. Доктрина «гуманітарної операції» ґрунтується на домінуючій у західній громадській думці пріоритету прав особистості над інтересами соціуму і правами держави. М. Беттаті і Б. Кушнер у книзі «Обов'язок втручатися» сформулювали ключову тезу так: демократичні держави мають право і навіть зобов'язані заради захисту прав людини втручатися в справи тих держав, в яких вони порушуються [26, с. 29].

У першій половині 90-х рр. акціями «військового втручання для захисту прав людини» були: (1) встановлення на півночі Іраку забороненої зони для польотів військової авіації (насамперед турецької), з метою захисту курдів від геноциду (1991 р.); (2) гуманітарна операція в Сомалі (1992-1993 рр.); (3) бомбардування боснійських сербів у Боснії і Герцеговині (1994-1995 рр.). Втім, світова спільнота не втрутилася в міжетнічний конфлікт у Руанді в 1994 р., жертвами якого став майже мільйон чоловік [43]. Натомість, ідею «гуманітарної операції» вперше використали для обґрунтування бомбардувань Югославії авіацією НАТО в 1999 р. під приводом захисту косовських албанців [54]. На практиці це означало перехід Заходу до нового формату збройного втручання.

Тоді ж експерти заявили, що реакція США на кризу в Косово вказує на готовність «робити те, що їй здається правильним, незважаючи на міжнародне право» [36, с. 6]. З того часу це словосполучення міцно ввійшло в політичну риторіку. Спочатку здавалося, що така стратегія займе чільне місце в ситуації, що виникла у світовому співтоваристві після закінчення «холодної війни». Проте, нині, після ряду випадків, таких як операція НАТО в Косово у 1999 р. і особливо військового вторгнення Сполучених Штатів в Ірак у 2003 р., можливість здійснення подібних дій виглядає все більш проблематично.

Через десятиліття серед аналітиків з'явилися досить суперечливі думки. Так, багато експертів переконані, що раннє і рішуче військово-втручання може ефективно стримувати від подальшого знищення людей. Ю. Хабермас писав, що «Інституціоналізація процедури вирішення конфліктів захистить юридично окреслений обсяг порушень прав

людини від морального згладжування права. Це можливо й без силової монополії однієї держави, й без світового уряду. Але тут, щонайменше, потрібно, щоб функціонувала РБ, обов'язкове судочинство інтернаціонального суду і доповнення зборів представників урядів «другим рівнем» – представниками громадян світу. ... до такої реформи ООН ще далеко, тож вказівка на відмінність між правовим регулюванням і моралізаторством є хоч і правильним, але двояким запереченням. Адже поки права людини на глобальному рівні відносно слабо інституціоналізовані, стираються межі між правом і мораллю, як у випадку з Югославією. РБ блокована і НАТО може посплатитися лише на моральну значимість міжнародного права – норми, для яких не існує ефективних, визнаних міжнародною спільнотою, інстанцій правового застосування. Поза інституціональна суть космополітичного права виражається, зокрема, у розходженні між легітимністю і ефективністю втручань миротворців, які підтримують мир. Війська ООН, які легітимно знаходилися в Сребрениці, не могли зашкодити жадливій різанині після входу туди сербів. А НАТО може ефективно виступати проти югославського уряду лише тому, що воно проявило активність без легітимації, в якій йому відмовила Рада Безпеки» [21, с. 15].

Інші науковці, зокрема професор М. Калдор, вважають, що максимум, який може дати гуманітарна операція, – це припинення кровопролиття, якого може бути достатньо для початку мирних переговорів і надання різних форм гуманітарної допомоги [44, с. 195]. Косовський прецедент, на думку багатьох фахівців, позначив явний перехід з шляху класичного міжнародного права держав на шлях космополітичного права міжнародного співтовариства [40, с. 20]. На думку А. Кассесе, «в даний час відбувається нова легітимація використання сили, формується нове право внаслідок допущених порушень існуючого права (принцип *ex injuria jus oritur*)» [28, с. 47]. Тож прихильники гуманітарних операцій, справедливо відзначаючи багато внутрішніх протиріч і недоліків у структурі міжнародного права, вважають, що динаміка його розвитку щодо нормативного закріплення гуманітарного втручання буде відбуватися саме через порушення існуючих норм, та послідовне впровадження нової практики держав, «*opinio juris*», що його підтримують. Тобто гуманітарна операція дозволяє виграти час, а в ідеальному випадку врятувати життя багатьом, однак не вирішує проблем, що викликали конфлікт. На такій сутності «гуманітарних воєн» наголошував ще в 1914 р. У. Черчилль [51, с. 491].

У повоєнний період, після створення ООН і прийняття Статуту, в кінці 40-х рр. XX ст. почалося формування системи колективних операцій держав у конфліктних регіонах. Втім,

попри те, що ООН вперше застосувала миротворчі операції, у Статуті ООН такого терміну немає [20, с. 154]. Відсутній також і термін «гуманітарні операції», які проводяться зазвичай на територіях тих країн, де вже ведуться військові, миротворчі операції і населення зазнає відчутного погіршення у звичному способі життя, розруху, втрату даху над головою, нестачу їжі, одягу, тепла, загрозу існуванню тощо. Канадський дослідник С.Н. Макфарлейн пише, що при здійсненні більшості миротворчих і гуманітарних операцій держави керуються своїми національними інтересами, а не міжнародними стандартами [10]. Схожі міркування щодо підґрунтя гуманітарних втручань висловив і російський вчений Е.Я. Баталов. Він вважає, що, вводячи інститут санкціонованого колективного гуманітарного втручання у міжнародну практику ХХІ ст., варто визначити, які повинні бути його форми. Інакше гуманітарні втручання можуть використовувати одна чи інша група держав для досягнення власних цілей [1].

Масові порушення прав людини під час криз стали відмітною рисою конфліктів останніх десятиліть, а також способом повернення до них уваги міжнародного співтовариства, яке особливо наголошує на таких моментах:

– практично виявилось досить важко притягнути до відповідальності порушників у зруйнованих війною державах у постконфліктний період;

– важливим завданням міжнародної спільноти є формування нових підходів і правил стратегій виходу з конфлікту, гарантування прав людини в майбутньому;

– заслуговує уваги потреба самих миротворців у кращому розумінні складних багатогранних міжнародних миротворчих операцій та створення потенціалу і такої атмосфери толерантності, які могли б послужити прикладом всім іншим [76, с. 452].

Цікаву, на наш погляд, інтерпретацію розуміння місця і ролі гуманітарних операцій та їх класифікацію у практиці сучасної міжнародної миротворчості здійснив російський науковець С.А. Шляков [23, с. 233]. Автор, в якості критеріїв класифікації, обрав наступні характеристики: (1) місце в системі миротворчої діяльності; (2) умови проведення; (3) черговість проведення; (4) цілі, які поставлені перед гуманітарною операцією; (5) масштаб розгортання гуманітарної операції; (6) час, на який розраховане досягнення цілей гуманітарної операції.

Після завершення «холодної війни» та зміни атмосфери взаємин у РБ ООН дебати на піку 80-90-х рр. торкнулися аспектів гуманітарних інтервенцій, не пов'язаних раніше з поняттям гуманітарних операцій, зокрема тих питань, що визначаються в доктрині поняттям «гуманітарна допомога», яку безпосередньо пов'язують з гуманітарними операціями [42, с. 495; 47, с.

143-146; 48, с. 440-459; 29, с. 320-347; 38, с. 373-375; 62, с. 228-248; 55, с. 215-227; 33, с. 308-318; 60, с. 491-502; 34, с. 273-294].

На думку М. Кушніра, гуманітарна допомога – це матеріальна чи матеріально-технічна допомога, яку надають з гуманітарною метою, зазвичай, у відповідь на гуманітарні кризи, стихійні лиха, техногенні катастрофи, війни. Основною її метою є порятунок життя, полегшення страждань і підтримка людської гідності. Основні ознаки, які виділяють її серед інших форм іноземної допомоги і допомоги з метою розвитку, полягають у тому, що надання гуманітарної допомоги ґрунтується на принципах гуманності, нейтралітету, неупередженості і незалежності, має короткострокове призначення, і, як правило, застосовується відразу ж після катастрофи [8, с. 38].

У різних державах поняття «гуманітарна допомога» трактується по-різному. Так, у США – це «допомога в задоволенні гуманітарних потреб, включаючи потребу в їжі, ліках, медикаментах, обладнанні, освіті й одязі. До дій, які можуть забезпечити таку допомогу, віднесені: (1) забезпечення гуманітарних потреб жертв конфліктів; (2) полегшення життя біженців і допомога в поверненні людей до їх домівок; (3) допомога в реконструкції житлової й економічної інфраструктури, зруйнованої війною» [35].

У Великобританії діє Закон «Про міжнародне співробітництво» (International Development Act), в якому гуманітарна допомога визначена як «надання будь-якій людині чи органу допомоги з метою полегшення наслідків природної чи техногенної катастрофи чи іншої надзвичайної ситуації для населення однієї чи більше країн поза Сполученим Королівством» [41]. Причому, в Законі «допомога» розуміється в будь-якій формі чи будь-якої природи, включаючи фінансову, технічну і допомогу, яка полягає в доставці матеріалів. Закон містить також положення, яке наголошує, що «Держсекретар може забезпечити допомогу згідно з даним Законом на певних положеннях і умовах, які він може визначити. Допомога, крім фінансової, може бути забезпечена безплатно, чи на таких умовах як оплата, яку визначає Держсекретар. Фінансова допомога (крім гранту) може бути забезпечена за чинним Законом, лише якщо Казначейство схвалило умови її надання» [41].

Виходячи з аналізу документів діяльності Організації економічного розвитку і співробітництва (ОЕСД), Комітету допомоги країнам, що розвиваються (ДАС) та Робочої групи з статистики, можна стверджувати, що в Європейському Союзі «гуманітарну допомогу» трактують як «надання допомоги із захисту життя, зменшення страждань і охорони людської гідності людей, втягнутих у гуманітарну кризу» [24]. За цим документом гуманітарна допомога складається з надання (1) питної води й їжі, (2)

притулку і медичних установ, (3) медичної допомоги та захисту, (4) турботи про біженців і бездомних. Вона також включає в себе надання інших послуг по відновленню нормальних умов життя, реконструкцію і заходи по попередженню лих.

Згідно з регулятивними актами ООН «гуманітарна допомога» – це допомога, яка надається для порятунку життя і полегшення страждань населення, якого торкнулася криза. Вона має бути надана згідно з основними гуманітарними принципами гуманності, неупередженості та нейтралітету. Крім того, ООН прагне надавати гуманітарну допомогу, не торкаючись суверенітету держав. У цьому випадку гуманітарну допомогу можна поділити на три типи – (1) пряма допомога, (2) непряма допомога і (3) підтримка інфраструктури в залежності від ступеня контакту з постраждалим населенням [61].

Отже, аналіз нормативних документів США, Великобританії, ЄС та ООН щодо визначення «гуманітарна операція» дає підстави констатувати відсутність прямої вказівки на цю дефініцію, натомість широко використовується термін «гуманітарна допомога». Втім, тут є ще одна специфічна особливість підходу до цього поняття. Так, у Великобританії Держсекретар вирішує питання про надання такої допомоги: без оплати чи з оплатою. На відміну від вказаних країн у країнах СНД, в т.ч. і Україні, в поняття «гуманітарна допомога» закладена обов'язкова умова надання такої допомоги – безоплатність.

На початку 90-х рр. різні автори під впливом ескалації цивільних і міждержавних суперечок, етнічного і релігійного характеру насильства та «мікронаціоналізмів» запровадили нову термінологію, зокрема: «інтервенція в гуманітарних цілях», «інтервенція з причин гуманітарного характеру» [56, с. 262], «право демократичної інтервенції» [46, с. 62], «право інтервенції» [25, с. 643-644], «право гуманітарної допомоги», «надзвичайного гуманітарного захисту чи допомоги» [55, с. 217]; полемізували про обов'язок забезпечити таку допомогу, навіть якщо на неї не було згоди уряду держави, в якій мають місце серйозні та систематичні порушення прав людини. Водночас, як зауважував з приводу дискусій щодо різного роду «інтервенцій» у т.ч. і «гуманітарних операцій» М. Тореллі, «ця ситуація викликала повне непорозуміння, враховуючи ще й труднощі з перекладом термінів», тож «дані гарячі дискусії – виключно безрезультатна полеміка» [62, с. 230].

Попри інтерес, що знову спалахнув до доктрини гуманітарної інтервенції і зростаючий потік інформації з цього питання, вона залишається класичною в міжнародному публічному праві [59, с. 81]. Втім, не можна заперецьовувати, що вже саме по собі неоднозначне питання про зна-

чення, масштаб і сучасний статус гуманітарної інтервенції отримав новий вимір з виникненням поняття «гуманітарні операції» в надзвичайних ситуаціях у практиці держав і дискусіях вчених [31, с. 29; 50, с. 217]. Це не тільки сприяло подальшій правовій складності, але і викликало розгубленість і відсутність взаєморозуміння серед вчених світу, відповідних неурядових організацій та представників держав.

Слід наголосити, що в сучасному світі міжнародні та внутрішньодержавні акти досить детально регулюють правила поведінки під час військових дій. Ці правила поступово склалися і являють собою підсумок болісних зусиль гуманістів по захисту людства від жорстокості збройного насильства. Прихильники проведення міжнародних гуманітарних операцій вважають, що правила ведення бою [7, с. 551-553], крім іншого, повинні враховувати мінімальні стандарти в галузі прав людини. При проведенні миротворчих операцій на Балканах зазначалося, що деякі правила ведення бою спочатку заважали миротворцям діяти в умовах очевидних порушень прав людини, поки ситуація не набувала небезпечною для життя характеру. З часом правила вдосконалили, але деякі держави, як і раніше, вводять обмеження чи використовують різні підходи, спрямовані на зниження ролі збройних сил у врегулюванні внутрішніх збройних конфліктів, тобто намагаються максимально обмежити втручання у внутрішні справи іноземних держав. Для того, щоб дотримуватися основних положень прав людини та враховувати їх у реальних ситуаціях, знадобилося розробити універсальні правила ведення бою ООН, якими могли б керуватися її миротворчі сили.

У Словнику термінів надзвичайних ситуацій «гуманітарна операція» визначається наступним чином – це сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, місцем і часом безоплатних колективних і (або) індивідуальних дій міжнародних організацій, державних і громадських організацій різних країн, конфесійних та інших структур, приватних осіб та інших учасників дій, спрямованих на ліквідацію надзвичайних ситуацій, першочергове життєзабезпечення населення, що постраждало у надзвичайних ситуаціях, або його евакуацію з небезпечної зони, надання населенню медичної, соціальної та інших видів допомоги [32]. У міжнародній практиці проведення гуманітарних операцій виділяється шість основних напрямів дій, ступінь важливості і пріоритет яких диференціюється за ієрархією та масштабами. Серед цих напрямів базовими вважаються наступні: (1) пошук і порятунок, (2) надання притулку, (3) забезпечення харчуванням, (4) постачання питною водою, (5) медичне і соціальне забезпечення; (6) захист населення від залякування [32].

Якщо поєднати розуміння гуманітарної допомоги з операцією (з лат. *operatio* – дія, вплив – дії; заходи, що виконуються за певним планом і спрямовані на вирішення якогось завдання, досягнення якоїсь мети чи належить до кола функцій даного підприємства, установи, відділу, окремого працівника, певного обладнання тощо), то, на нашу думку, можна визначити гуманітарні операції наступним чином. Гуманітарна операція – це система заходів міжнародних миротворчих сил та діяльності по реалізації цих заходів, спрямованих на надання різноманітної необхідної гуманітарної допомоги постраждалим у ході міжнародних чи внутрішніх державних, етнічних чи будь-яких інших масштабних конфліктів, катастроф, війн тощо.

Але гуманітарні операції не обмежуються тією діяльністю, яка надається під час криз чи лиха, а охоплюють більш тривалий період. Член Об'єднаної інспекційної групи Ради Безпеки інспектор Ф. Мецдалама нагадує, що ООН дала таке визначення гуманітарної допомоги: гуманітарна допомога надається жертвам стихійних лих та антропогенних катастроф, включаючи складні надзвичайні ситуації, на короткостроковій і довготривалій основі [11]. Т. Іномата, готуючи в 2012 р. доповідь «Фінансування гуманітарних операцій в системі Організації Об'єднаних Націй», враховував також визначення щодо гуманітарних операцій, яке було прийняте в 2003 р. на Міжнародній нараді з сумлінного гуманітарного донорства: «Гуманітарні операції застосовуються для порятунку життя людей, полегшення страждань і збереження людської гідності під час і після антропогенних криз та стихійних лих, а також для попередження і підвищення готовності до виникнення таких ситуацій» [37].

Наведене визначення передбачає, що фінансування гуманітарної діяльності охоплює не лише безпосередньо рятувальні операції, але і початкові етапи діяльності щодо ліквідації наслідків з тим, щоб відновити і стабілізувати джерела засобів до існування. Відомо, що інспекторська місія РБ ООН при проведенні огляду виходить саме з цього визначення. Водночас наголосимо, що даний підхід відповідає визначенням «гуманітарної допомоги» і «надзвичайних ситуацій», які прийняті відповідно Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [3] та Всесвітньої продовольчої програми (ЗПС) [16].

Маючи досвід проведення гуманітарних операцій, Грузія заявила про готовність приєднатися до гуманітарної допомоги для Луганська в Україні. Зазначимо, що гуманітарна операція в зоні АТО повинна проходити під егідою Червоного Хреста, про це в ході пресконференції заявив генсек ООН Пан Гі Мун в штаб-квартирі організації. У свою чергу, представники організації вказали, що «ситуація на

сході України – критична, оскільки в результаті військових дій тисячі людей залишилися без води, електрики і медичної допомоги» [14].

Представники цієї міжнародної благодійної організації зустрілися з представниками української і російської влади і передали їм документи, в яких конкретизовані умови можливого проведення гуманітарної операції та наголосили, що сторони конфлікту повинні гарантувати безпеку співробітників МКЧХ, оскільки організація не згодна на збройний супровід. За повідомленням прес-служби Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ), співробітники організації доставили гуманітарну допомогу в 40 населених пунктів Донецької і Луганської областей. «За останні два тижні Міжнародний комітет Червоного Хреста передав набори перев'язувальних матеріалів та інші предмети медичного призначення п'яти лікарням у Луганській і Донецькій областях по обидві сторони лінії фронту, де проходять лікування пацієнти, які отримали поранення. Лікарні імені Калініна в Донецьку були надані матеріали для гемодіалізу та рентгенологічних досліджень. За той же період МКЧХ доставив продовольство та інші вантажі допомоги в 40 сіл і міст, включаючи Дебальцеве, Вуглегірськ, Авдіївку, Станицю Луганську, Попасну і Світлодарськ. Всі вони розташовані в Луганській і Донецькій областях, у небезпечній близькості від лінії фронту. Майже 30 тис. чоловік отримали хліб, борошно, крупу, олію, свічки, каністри та гігієнічні принадлежности».

Попри інтенсивні обстріли житлових районів у Донецьку, Дебальцевому та інших містах, групи співробітників Міжнародного Комітету Червоного Хреста працюють на місцях, організовуючи операції по наданню допомоги. МКЧХ також надав термінову допомогу понад 5 тис. ув'язнених в Донецькій і Луганській областях, включаючи Донецьк [12]. Участь у наданні гуманітарної допомоги для України беруть і інші держави. Так, прем'єр-міністр Словаччини Р. Фіцо 6 лютого 2015 р. повідомив, що за 2014 р. його країна надала гуманітарну допомогу Україні на 900 тис. євро. «Ми розуміємо ситуацію в Україні зараз, і ця гуманітарна допомога становить 700 тис. євро. І ми працюємо над наступним етапом надання гуманітарної допомоги». Він також передав сертифікат гуманітарної допомоги Міністерству оборони на суму 470 тис. євро. Словацька гуманітарна допомога включає в себе ліки, медичне обладнання і одяг. Крім того, Словаччина передала сертифікат на одяг і медичну допомогу для Міжнародного Комітету Червоного Хреста, який працює в Україні, на суму 230 тис. євро [18].

Справа проведення гуманітарних операцій, за яку для збереження і підтримування миру у світі взялися представники різних міжнародних організацій, вкрай необхідна, важлива

і водночас надзвичайно складна. Відомі високосадовці ООН Л. Брахімі і А. Салман підготували серію аналітичних доповідей про діяльність міжнародних миротворчих операцій. В одній з них вони сформулювали «сім смертних гріхів» ММО, здатних провалити будь-яку з операцій. Серед цих «гріхів»: (1) невігластво (незнання місцевих умов, політичної, етнічної тощо специфіки країни, в якій проводиться операція); (2) грубість (прийняття рішень на основі своєї думки чи однієї із зацікавлених сторін, небажання враховувати особливості ситуації); (3) упередженість (надання підтримки одній з ворогуючих сторін); (4) безсилля (неможливість виступити в ролі неупередженого і конструктивного посередника); (5) поспішність (прагнення вирішити короткострокові завдання, не звертаючи уваги на довготривалі дії і стратегічні цілі); (6) відсутність гнучкості (нездатність стежити за мінливими умовами і адекватно реагувати на них); (7) помилкові обіцянки (нездатність переконати ворогуючі сторони в необхідності компромісів, спроби укладання угод, які заздалегідь приречені на невиконання) [27, с. 3].

Девід Ріфф, автор книги «Ліжко на ніч. Криза гуманітаризму», вважає, що в сучасному світі миротворчі операції – справа вкрай ризикозна. Найкращі наміри часто призводять до трагедій. Причиною, на його думку, є те, що миротворці навмисне чи мимоволі займають сторону однієї з ворогуючих сторін, чи стають іграшкою в руках держав, які переслідують якісь свої інтереси у зоні конфлікту. Д. Ріфф акцентує, що особисто він не бачить світла в кінці тунелю і не знає, як вирішити це завдання. Міжнародні миротворчі операції міжнародних організацій деколи завершуються фіаско. У деяких випадках провали миротворців мають тривалий і руйнівний вплив [53, с. 164].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що значення гуманітарних операцій у сучасній світовій політиці помітно зросло. Це пов'язано з високим рівнем взаємозалежності в глобалізованому світі: наслідки катастроф і конфліктів для населення відчуваються далеко за межами національних держав. Підвищення уваги до гуманітарних проблем пояснюється зміщенням акцентів із військових на невійськові загрози безпеці, що мають виражену гуманітарну спрямованість (екологічні лиха, торгівля наркотиками, організована злочинність, неконтрольований потік біженців, поширення нових вірусів). Особливу роль відіграє зміна природи конфліктів, що виникають в основному не на міждержавному рівні, як раніше, а на внутрішньодержавному. Більшість з них характеризується значною кількістю учасників, високим рівнем жертв серед мирного населення, затяжним характером, розмежуванням спільнот за конфесійною, культурною та етнічною озна-

ками. У сучасному світі відмічається загальна гуманізація міжнародного права, утвердження прав і свобод людини, як важливих моральних орієнтирів. Втім, відсутність чіткої дефініції «гуманітарна операція» часто веде до включення в нього схожих явищ, зокрема: «інтервенція в гуманітарних цілях», «гуманітарна допомо-

га», «гуманітарна інтервенція», «інтервенція з причин гуманітарного характеру», «право демократичної інтервенції», «право інтервенції», «право гуманітарної допомоги», «надзвичайного гуманітарного захисту чи допомоги» тощо. Тож у цьому напрямі необхідно й далі продовжувати дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Баталов Э.Я. Антропология международных отношений [Электронный ресурс] / Э.Я. Баталов // Международные процессы. – 2005. – Т. 3, № 2 (8). – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/seven/001.html>.
2. Большой толковый словарь русского языка [Текст] / С.А. Кузнецов. – СПб.: Норинт, 1998. – 1536 с.
3. Глоссарий КСР ОЭСР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oecd.org/document/4/0,3746,en_2649_34447_46181892_1_1_1_1,00.
4. Гогоша О. Гуманітарна складова миротворчих операцій ООН [Текст] / Орест Гогоша // Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32. – С. 104-108.
5. Доклад Генерального секретаря о работе ООН // Доклады на заседании 46-й сессии Генеральной Ассамблеи: Дополнение № 1 (A/46/1) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/46/docs/46res>.
6. Зверев П.Г. Защита женщин и детей в миротворческих операциях ООН [Текст] / П.Г. Зверев // Молодой ученый. – 2014. – № 7. – С. 451-453.
7. Зверев П.Г. Применение силы и правила ведения боя в миротворческих операциях ООН [Текст] / П.Г. Зверев // Молодой ученый. – 2014. – № 6. – С. 551-553.
8. Кушнір М. Правові основи надання і отримання гуманітарної допомоги в Україні [Текст] / М. Кушнір // Надзвичайна ситуація. – 2001. – № 9. – С. 37-40.
9. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии [Текст] / М.М. Лебедева. – М.: Аспект-Пресс, 1999. – 271 с.
10. Макфарлейн С.Н. Многосторонние интервенции после распада bipolarности [Электронный ресурс] / С.Н. Макфарлейн // Международные процессы. – 2003. – Т. 1, № 1. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/one.htm>.
11. Меццалама Ф. Осуществление программ оказания гуманитарной помощи силами партнеров-исполнителей [Электронный ресурс] / Ф. Меццалама. – Режим доступа: <http://www.fao.org/docrep/meeting/029/MI733R.pdf>.
12. МККК доставил гуманитарную помощь в 40 населенных пунктов Донецкой и Луганской областей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://112.ua/obshchestvo/mkkk-dostavil-gumanitarnuyu-pomosch-v-40-naseleennyh-punktov-doneckoy-i-luganskoj-oblastey-184528.html>.
13. Никитин А.И. Конфликты, терроризм, миротворчество [Текст] / А.И. Никитин. – М.: Навона, 2009. – 232 с.
14. ООН: Гуманитарная операция в зоне АТО должна проходить под эгидой Красного Креста [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://112.ua/obshchestvo/oon-gumanitarnaya-operaciya-v-zone-ato-100758.html>.
15. Орджоникидзе С. «Концепция гуманитарной интервенции исполняется год» [Электронный ресурс] / Сергей Орджоникидзе. – Режим доступа: http://srv1.nasledie.ru/naslHTTP/cs/OUT_DOC/ID/150381
16. Решение WFP/2005/EB.1/2 Исполнительного совета Всемирной продовольственной программы от 2.02.2005 г. и ВПП, Определение чрезвычайных ситуаций, WFP/EB.1/2005/4-A/Rev.1, пункт 22 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/eb/wfp043676.pdf>.
17. Российский энциклопедический словарь [Текст] / Под ред. А.М. Прохорова. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2001. – Кн. 1. – 1023 с.
18. Словакия передала Украине гуманитарную помощь на 700 тыс. евро [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://112.ua/obshchestvo/slovakiya-peredala-ukraine-gumanitarnuyu-pomosch-na-700-tys-evro-185874.html>.
19. Танья Г. Гуманитарная интервенция и гуманитарная помощь: эхо прошлого и перспективы [Электронный ресурс] / Герард Танья // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 1998. – № 4. – Режим доступа: <http://evolutio.info/content/view/193/49/>.
20. Тихомирова С.Б. Міжнародні та регіональні конфлікти: інститут міжнародної миротворчості [Текст] / С.Б. Тихомирова // Слов'янський вісник. – Рівне, 2010. – № 9. – С. 152-161.
21. Хабермас Ю. Зверство и гуманность. Война на границе права и морали [Текст] / Юрген Хабермас. – Логос. – 1999. – № 5. – С. 12-17.
22. Цыганкова Э.Н. «Гуманитарная война» [Текст] / Э.Н. Цыганкова // Вестник российского философского общества. – 2002. – № 4. – С. 67-71.
23. Гуманитарные операции в практике современного миротворчества: классификация и основные направления применения [Текст] / С.А. Шляков // Гуманитарные операции при чрезвычайных ситуациях и вооруженных конфликтах. Матер. VII всерос. науч.-практ. конф. – М.: КРУК-Престиж, 2002. – С. 233-236.

24. Austrian Development Cooperation, Humanitarian aid policy document [Electronic resource]. – Access: http://www.entwicklung.at/uploads/media/PD_International_humanitarian_aid_03.pdf.
25. Bettati M. Un droit d'ingérence? / M. Bettati // RGDIP. T. 95. – 1991. – № 3. – P. 639-670.
26. Bettati M. Le devoir d'intelligence: peut-on les laisser mourir? / M. Bettati, D. Kouchner. – Paris: Denoel publishers, 1987. – 320 p.
27. Brahimi L. In Pursuit of Sustainable Peace The Seven Deadly Sins of Mediation // L. Brahimi, S. Ahmed. – N.-Y.: NYUP, 2008. – 15 p.
28. Cassese A. Ex iniuria ius oritur: Are We Moving Towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community? / A. Cassese // The European Journal of Intern. Law. – 1999. – Vol. 10, № 1. – P. 39-57.
29. Chan Long Sun. Humanitarian Assistance by International Organisations: a question of compulsory access to victims / Chan Long Sun // Singapore Journal of Legal Studies. – 1991. – P. 320-347.
30. Charney J. Anticipatory Humanitarian Intervention in Kosovo / J. Charney // Vanderbilt Journal of Transnat. Law. – 1999. – № 32. – P. 1231-1246.
31. Duke S. The State and Human Rights: Sovereignty versus Humanitarian Intervention / S. Duke // International Relations. – 1994. – Vol. XII, № 2. – P. 25-48.
32. EdwART. Словарь терминов МЧС, 2010 / Гуманитарная операция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/emergency/542/%D0%93%D1%83%D0%BC%>.
33. Eliasson J. The World Response to Humanitarian Emergencies / J. Eliasson // A Framework for Survival: Health, Human Rights, Humanitarian Assistance in Conflicts and Disasters / K. M. Cahill (ed.). – L.: Routledge, 1999. – P. 308-318.
34. Farah A.A. Responding to Emergencies: A View from Within / A.A. Farah // A Framework for Survival: Health, Human Rights, Humanitarian Assistance in Conflicts and Disasters / K. M. Cahill (ed.). – L.: Routledge, 1999. – P. 273-294.
35. Foreign Assistance Act of 1961 (P.L. 87-195). Chapter 12, SEC. 499.628 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://democrats.foreignaffairs.house.gov/111/FAA61.pdf>.
36. Glennon M. The New Interventionism: the Search for a Just International Law / M. Glennon // Foreign Affairs. – 1999. – Vol. 78, № 3. – P. 3-7.
37. Good Humanitarian Donorship «Principles and good practice of humanitarian donorship» (June 2003) [Electronic resource]. – Access: <http://www.goodhumanitariananddonorship.org/gns/principles-good-practice-ghd/overview.aspx>.
38. Helton A.C. The Legality of Providing Humanitarian Assistance without the Consent of the Sovereign / A.C. Helton // International Journal of Refugee Law. – 1992. – Vol. 4, № 3. – P. 373-375.
39. Hoffman S. The Politics and Ethics of Military Intervention / S. Hoffman // Survival. – 1996. – Vol. 37, № 4. – P. 29-51.
40. Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects. – Copenhagen: DUPI, Danish Institute of International Relations, Submitted to the Minister of Foreign Affairs, 1999. – 135 p.
41. International Development Act, 2002 [Electronic resource]. – Access: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/1/contents>
42. Jakovljevic B. Le droit a l'assistance humanitaire – Aspects juridique / B. Jakovljevic // International Review of the Red Cross. – 1987. – № 767 (Sept. – Oct.). – P. 490-506.
43. Janišová M. Genocida ve Rwandě v roce 1994 očima Lékařů bez hranic / Míla Janišová // Mezinárodní politika. – 2014. – № 4 [Elektronický zdroj]. – Režim pro přístup: <http://www.iir.cz/article/genocida-ve-rwande-v-roce-1994-ocima-lekaru-bez-hranic#>
44. Kaldor M. Human Security. Reflections on Globalization and Intervention / M. Kaldor. – Cambridge: Polity Press, 2007. – 238 p.
45. Kent V. Protecting Civilians from UN Peacekeepers and Humanitarian Workers: Sexual Exploitation and Abuse / Vanessa Kent // Unintended Consequences of Peacekeeping Operations / Chiyuki A., de C. Coning, C. Th. Ramesh (eds.). – New York: United Nations University Press, 2007. – S. 144-166.
46. Kouchner B. How microeconomics got hot, really? / B. Kouchner // The Economist. – 1993. – 26-8 January. – P. 62.
47. Macalister-Smith P. International Guidelines for Humanitarian Assistance Operations / P. Macalister-Smith // Humanitares Volkerrecht. – 1990. – Vol. 3, № 3/4. – P. 143-146.
48. Macalister-Smith P. Protection of the civilian population and the prohibition of starvation as a method of warfare / P. Macalister-Smith // International Review of the Red Cross. – 1991. – Vol. 31, № 284. – P. 440-459.
49. Menšíková J. Mírotvůrci, nebo pachatelé? Analýza negativních doprovodných jevů misí OSN na udržení míru / Jana Menšíková // Mezinárodní Vztahy. – 2011. – № 1. – C. 5-30.
50. Ofodile A.C. The Legality of ECOWAS Intervention in Liberia / A.C. Ofodile // Columbia Journal of Transnational Law. – 1994. – Vol. 32, № 2. – P. 216-224.
51. Ponting C. Winston Churchill / Clive Ponting / 1st ed. edition. – London: Sinclair-Stevenson Ltd, 1994. – 900 p.
52. Preston M. Stalemate and the Termination of Civil War: Rhodesia Reassessed / Matthew Preston // Journal of Peace Research. – 2004. – Vol. 41, № 1. – P. 65-83.
53. Rieff D. A Bed for the Night: Humanitarianism in Crisis / David Rieff. – New York: Simon & Schuster, 2002. – 384 p.
54. Robson T. Bosnia: The United Nations, Human Trafficking and Prostitution / Tony Robson // The World Socialist Web Site [Electronic resource]. – Access: <http://www.wsws.org/en/articles/2002/08/bosn-a21.html>.
55. Sandoz Y. «Droit» or «devoir d'ingérence» and the right to assistance: the issues involved / Y. Sandoz //

- International Review of the Red Cross. – 1992. – № 288 (May-June). – P. 215-227.
56. Scheffer D.J. Towards Modern Doctrine or Humanitarian Intervention / D.J. Scheffer // The University of Toledo Law Review. – 1992. – Vol. 23. – P. 253-293.
57. Simma B. NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects / B. Simma // European Journal of International Law. – 1999. – Vol. 10, № 1. – P. 1-22.
58. Smith M. Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues / M. Smith // Ethics and International Affairs. – 1998. – Vol. 12. – P. 63-79.
59. Sommaruga C. Strengthening the Coordination of Emergency Humanitarian Assistance / C. Sommaruga // International Review of the Red Cross. – 1995. – № 304. – P. 81-86.
60. Stopford M. Humanitarian Assistance in the Wake of the Persian Gulf War / M. Stopford // Virginia Journal of International Law. – 1993. – Vol. 33. – P. 491-502.
61. Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations Assembly Resolution 46/182 on 19.12.1991 [Electronic resource]. – Access: <http://www.un.org/document/ga/res/46/a46r182htm>.
62. Torrelli M. From humanitarian assistance to «intervention on humanitarian grounds»? / M. Torrelli // International Review of the Red Cross. – 1992. – № 288 (May-June). – P. 228-248.
63. United Nations. General Assembly Security Council. Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations. 3 January 1995. A/50/60-S/1995/1 [Electronic resource]. – Access: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>.
64. Walzer M. Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations / M. Walzer. – 2nd. – New York: Basic Books, 2015. – 416 p.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2016

REFERENCES:

1. Batalov? Je.Ja., 2005. Antropologija mezhdunarodnyh otnoshenij [The Anthropology of International Relations]. Mezhdunarodnye processy 3, 2 (8). Access: <http://www.intertrends.ru/seven/001.html>. (in Russia).
2. Bol'shoj tolkovij slovar' russkogo jazyka, 1998. [The Great Dictionary of Russian language]. Norint, SPb. (in Russia).
3. Glossarij KSR OJeSR [The glossary of KSR]. Access: http://www.oecd.org/document/4/0,3746,en_264934447_46181892_1_1_1_1_00 (in Russia).
4. Gogosha, O., 2013. Gumanitarna skladova mirotvorchih operacij OON [The Humanitarian Component of UN Peacekeeping Operations]. Visnik L'vivs'kogo universitetu. Serija: mizhnarodni vidnosini 32, 104-108 (in Ukrainian).
5. Doklad General'nogo sekretarja o rabote OON [The Report of the Secretary General on the work of the UN]. Doklady na zasedanii 46-j sessii General'noj Assamblei: Dopolnenie № 1 (A/46/1). Access: <http://www.un.org/ru/ga/46/docs/46res> (In Russian).
6. Zverev, P.G., 2014. Zashhita zhenshhin i detej v mirotvorcheskih operacijah OON [The protection of women and children in peacekeeping operations]. Molodoy uchenyj, 7, 451-453 (in Russian).
7. Zverev, P.G., 2014. Primenenie sily i pravila vedenija boja v mirotvorcheskih operacijah OON [The Use of Force and Rules of Engagement in UN Peacekeeping Operations]. Molodoy uchenyj, 6, 551-553 (in Russian).
8. Kushnir, M., 2001. Pravovi osnovi nadannja i otrimannja gumanitarnoї dopomogi v Ukraini [The Legal Basis of Providing and Receiving of Humanitarian Aid to Ukraine]. Nadzvichajna situacija, 9, 37-40 (in Ukrainian).
9. Lebedeva, M.M., 1999. Politicheskoe uregulirovanie konfliktov: podhody, reshenija, tehnologii [The Political Settlement of the Conflict: Approaches, Technology, Solutions]. Moskva, Aspekt-Press, 271 (in Russian).
10. Makfarlejn, S.N., 2003. Mnogostoronnie intervencii posle raspada bipolarnosti [The Multilateral Intervention after the Collapse of Bipolarity]. Mezhdunarodnye processy 1, 1. Access: <http://www.intertrends.ru/one.htm>. (in Russia).
11. Meccalama, F. Osushhestvlenie programm okazanija gumanitarnoj pomoshhi silami partnerov-ispolnitelej [The Implementation of Programs of Humanitarian Assistance with use of the Forces Implementing partners]. Access: <http://www.fao.org/docrep/meeting/029/MI733R.pdf>. (in Russian).
12. MKKK dostavil gumanitarnuju pomoshh' v 40 naseleennyh punktov Doneckoj i Luganskoj oblastej [The International Red Cross delivered humanitarian aid in 40 settlements of Donetsk and Lugansk region]. Access: <http://112.ua/obshchestvo/mkkk-dostavil-gumanitarnuju-pomoshh-v-40-naseleennyh-punktov-doneckoy-i-luganskoy-oblastej-184528.html>. (in Russian).
13. Nikitin A.I., 2009. Konflikty, terrorizm, mirotvorchestvo [The Conflict, Peacebuilding, Terrorism]. Moskva, Navona, 232. (in Russian).
14. OON: Gumanitarnaja operacija v zone ATO dolzhna prohodit' pod jegidoy Krasnogo kresta [The UN: humanitarian operations in the area of the ATO should spend under the Auspices of the Red Cross]. Access: <http://112.ua/obshchestvo/oon-gumanitarnaya-operaciya-v-zone-ato-100758.html>. (in Russian).
15. Ordzhonikidze, S., 2013. Koncepcii gumanitarnoj intervencii ispolnjaetsja god [The humanitarian interkventsii concept marks a year]. Access: http://srv1.nasledie.ru/naslHTTP/cs/OUT_D0C/ID/150381. (in Russian).
16. Reshenie WFP/2005/EB.1/2 Ispolnitel'nogo soveta Vsemirnoj prodovol'stvennoj programmy ot 2.02.2005 g. i VPP, Opredelenie chrezvychajnyh situacij, WFP/EB.1/2005/4-A/Rev.1, punkt 22 [the decision WFP/2005/EB.1/2 of the Executive Committee of the World Food Programs from 2.02.2005 and VPP, definition of emergencies WFP/EB.1/2005/4-A/Rev.1, punkt 22]. Access: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/>

documents/eb/wfp043676.pdf. (in Russian).

17. Rossijskij jenciklopedicheski slovar' / Pod red. A.M. Prohorova., 2001. [The Russian Encyclopedic Dictionary]. Moskva. Bol'shaja Rossijskaja jenciklopedija. 1, 1023. (in Russian).

18. Slovakiya peredala Ukraine gumanitarnuju pomoshh' na 700 tys. evro [Slovakia delivered Humanitarian Assistance to Ukraine on 700000 euro]. Access: <http://112.ua/obshchestvo/slovakiya-peredala-ukraine-gumanitarnuyu-pomosch-na-700-tys-evro-185874.html>. (in Russian).

19. Tan'ja, G., 1998. Gumanitarnaja intervencija i gumanitarnaja pomoshh': jeho proshlogo i perspektivy [The Humanitarian Intervention and Humanitarian Assistance: Echo of the Past and Prospects]. Belorusskij zhurnal mezhdunarodnogo prava i mezhdunarodnyh otnoshenij. 4 Access: <http://evolutio.info/content/view/193/49/>. (in Russian).

20. Tihomirova, Je.B., 2010. Mizhnarodni ta regional'ni konflikti: institut mizhnarodnoi mirotvorchosti [The International and Regional Conflicts: Institute of International Peacekeeping]. Slov'jans'kij visnik. Rivne, 9, 152-161. (in Ukrainian).

21. Habermas, Ju., 1999. Zverstvo i gumannost'. Vojna na granice prava i morali [The Brutality and the Humanity. War on the Border of Law and Morality] Logos, 5, 12-17. (in Russian).

22. Cygankova, Je.N., 2002. Gumanitarnaja vojna [The Humanitarian war]. Vestnik rossijskogo filosofskogo obshhestva. 4, 67-71. (in Russian).

23. Shljakov, S.A., 2002. Gumanitarnye operacii v praktike sovremennogo mirotvorchestva: klassifikacija i osnovnye napravlenija primenija [The Humanitarian Operations in the Practice of Modern Peacekeeping: Classification and Basic Directions of Application]. Gumanitarnye operacii pri chrezvyčajnyh situacijah i vvooruzhennyh konfliktah. Mater. VII vseros. nauch.-prakt. konf. – M.: KRUK-Prestizh, 233-236. (in Russian).

24. Austrian Development Cooperation, Humanitarian aid policy document Access: http://www.entwicklung.at/uploads/media/PD_International_humanitarian_aid_03.pdf.

25. Bettati, M., 1991. Un droit d'ingérence? RGDIP. vol.95., 3, 639-670. (in France)

26. Bettati, M., Kouchner D., 1987. Le devoir d'intelligence: peut-on les laisser mourir? Paris, Denoel publishers, 320.

27. Brahimi, L., Salman A., 2008. In Pursuit of Sustainable Peace The Seven Deadly Sins of Mediation, N.-Y. NYUP, 15.

28. Cassese, A., 1999. Ex iniuria ius oritur: Are We Moving Towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community? The European Journal of Intern. Law., vol.10., 1, 39-57.

29. Chan Long Sun., 1991. Humanitarian Assistance by International Organisations: a question of compulsory access to victims. Singapore Journal of Legal Studies. 320-347.

30. Charney, J., 1999. Anticipatory Humanitarian Intervention in Kosovo Vanderbilt Journal of Transnat. Law. vol. 32., 1231-1246.

31. Duke, S., 1994. The State and Human Rights: Sovereignty versus Humanitarian Intervention. International Relations., vol. XII, 2, 25-48.

32. EdwART. Slovar terminov MChS, 2010. [The Dictionary of Terminology of MSU]. Gymanitarnaya operacia. Access: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/emergency/542/%D0%93%D1%83%D0%BC%>. (in Russian).

33. Eliasson, J., Cahill K., 1999. The World Response to Humanitarian Emergencies. A Framework for Survival: Health, Human Rights, Humanitarian Assistance in Conflicts and Disasters., Routl, 308-318.

34. Farah, A.A., Cahill K., 1999. Responding to Emergencies: A View from Within. A Framework for Survival: Health, Human Rights, Humanitarian Assistance in Conflicts and Disasters. Routledge, 273-294.

35. Foreign Assistance Act of 1961 (P.L. 87-195). Chapter 12, SEC. 499.628. Access: <http://democrats.foreing-affairs.house.gov/111/FAA61.pdf>.

36. Glennon, M., 1999. The New Interventionism: the Search for a Just International Law. Foreign Affairs. vol. 78, 3, 3-7.

37. Good Humanitarian Donorship «Principles and good practice of humanitarian donorship», June 2003 Access: <http://www.Goodhumanitariandonorship.org/gns/principles-good-practice-ghd/overview.aspx>.

38. Helton, A.C., 1992. The Legality of Providing Humanitarian Assistance without the Consent of the Sovereign. International Journal of Refugee Law. vol. 4, 3, 373-375.

39. Hoffman, S., 1996. The Politics and Ethics of Military Intervention Survival. vol. 37, 4, 29-51.

40. Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects., 1999. Copenhagen: DUPI, Danish Institute of International Relations, Submitted to the Minister of Foreign Affairs, 135.

41. International Development Act, 2002. Access: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/1/contents>.

42. Jakovljevic, B., 1987. Le droit a l'assistance humanitaire – Aspects juidique. International Review of the Red Cross. Vol. 767 (Sept. – Oct.), 490-506. (in France).

43. Janišová, M., 2014. Genocida ve Rwandě v roce 1994 očima Lékařů bez hranic. Mezinárodní politika. Vol.4 Access: <http://www.iir.cz/article/genocida-ve-rwande-v-roce-1994-ocima-lekaru-bez-hranic#> (in Czech).

44. Kaldor, M., 2007. Human Security. Reflections on Globalization and Intervention. Cambridge: Polity Press, 238.

45. Kent, V., 2007. Protecting Civilians from UN Peacekeepers and Humanitarian Workers: Sexual Exploitation and Abuse. Chiyuki A., de C. Coning, C. Th. Ramesh (eds.): Unintended Consequences of Peacekeeping Operations. New York: United Nations University Press, 144-166.

46. Kouchner, B., 1993. How microeconomics got hot, really? Economist. 26-8 January. 62.

47. Macalister-Smith, P., 1990. International Guidelines for Humanitarian Assistance Operations. Humanitaires Volkerrecht. vol. 3, 143-146.

48. Macalister-Smith, P., 1991. Protection of the civilian population and the prohibition of starvation as a meth-

- od of warfare. International Review of the Red Cross. Vol. 31, 284, 440-459.
49. Menšíková, J. Mírotvůrci, nebo pachatelé? Analýza negativních doprovodných jevů misí OSN na udržení míru. Mezinárodní Vztahy. – 2011. – № 1. – С. 5-30.
50. Ofodile A.C., 1994. The Legality of ECOWAS Intervention in Liberia. Columbia Journal of Transnational Law. Vol. 32, 2, 216-224.
51. Ponting, C., 1994. Winston Churchill. 1st ed. edition. London: Sinclair-Stevenson Ltd, 900.
52. Preston, M., 2004. Stalemate and the Termination of Civil War: Rhodesia Reassessed. Journal of Peace Research. 41 (1), 65-83.
53. Rieff, D., 2002. A Bed for the Night: Humanitarianism in Crisis. New York: Simon & Schuster, 384.
54. Robson, T. Bosnia: The United Nations, Human Trafficking and Prostitution. The World Socialist Web Site Mírotvůrci, <http://www.wsws.org/en/articles/2002/08/bosn-a21.html>.
55. Sandoz, Y., 1992. «Droit» or «devoir d'ingérence» and the right to assistance: the issues involved. International Review of the Red Cross. vol. 288, 215-227.
56. Scheffer, D.J., 1992. Towards Modern Doctrine or Humanitarian Intervention. The University of Toledo Law Review. vol. 23, 253-293.
57. Simma, B., 1999. NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects. European Journal of International Law. vol. 10, 1, 1-22.
58. Smith, M., 1998. Humanitarian Intervention: An Overview of the Ethical Issues. Ethics and International Affairs. vol. 12, 63-79.
59. Sommaruga, C., 1995. Strengthening the Coordination of Emergency Humanitarian Assistance. International Review of the Red Cross. vol. 304., 81-86.
60. Stopford, M., 1993. Humanitarian Assistance in the Wake of the Persian Gulf War. Virginia Journal of International Law. vol. 33., 491-502.
61. Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations Assembly Resolution 46/182 on 19.12.1991 Access: <http://www.un.org/document/ga/res/46/a46r182htm>.
62. Torrelli, M., 1992. From humanitarian assistance to «intervention on humanitarian grounds»? International Review of the Red Cross. May-June. 288, 228-248.
63. United Nations. General Assembly Security Council. Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations. 3 January 1995. A/50/60-S/1995/1 Access: <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm>.
64. Walzer, M., 2015. Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations. 2nd Basic Books. New York:, 416 p.

Патлашинська Ірина Вікторівна – асистент
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Адреса: 43005, Луцьк, вул. Кліма Савури, 29

Patlashynska Iryna V. – assistant
Lesya Ukrainka Eastern European national university
Address: 29, Klima Savura Str., Lutsk, 43005, Ukraine
Email: eleonora.777@hotmail.com

Патлашинская Ирина Викторовна – асистент
Восточноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Адрес: 43005, Луцьк, ул. Кліма Савури, 29